

9 აპრილის კულტურული ტრავმის ასახვა ქართველი ერის კოლექტიურ მეხსიერებაში:

სამი თაობის ხედვა

მარიამ კვეტენაძე

პოლიტიკის მეცნიერების საბაკალავრო პროგრამა
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: mariam.kvetenadze107@sps.tsu.edu.ge

აბსტრაქტი

1989 წლის 9 აპრილი საქართველოს უახლესი ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი თარიღია. ტრაგედია, რომელმაც 21 უდანაშაულო ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა, საზოგადოებას კიდევ ერთხელ დაანახა საბჭოთა კავშირის რეალური სახე და ამავდროულად, აჩვენა თავისუფლებისთვის მზაობა ქართველი ერის მხრიდან. უპრეცედენტო ერთობამ, საყოველთაო დაუმორჩილებლობამ და ხალხში არსებულმა თავისუფლების ძლიერმა სურვილმა შედეგი გამოიღო- 1989 წლის 9 აპრილს 1991 წლის 9 აპრილი მოჰყვა.

9 აპრილის ტრაგედია ცალსახად წარმოადგენს კულტურულ ტრავმას ქართველი ერისთვის. აღსანიშნავია, რომ ეს მოვლენა ტრავმად მალევე ჩამოყალიბდა, თუმცა სადავოა, რა ადგილს იკავებს დღეს ქართველი ერის კოლექტიურ მეხსიერებაში 9 აპრილი და მისი მონაპოვარი, არსებობს თუ არა ემოციური კავშირი ამ მოვლენასთან საზოგადოების მხრიდან, თუ ეს უკანასკნელი უბრალოდ რუტინულ ქცევაშია გადაზრდილი. კვლევის მიზანს წარმოადგენს იმის განსაზღვრა თუ რამდენად იაზრებს საზოგადოება 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიას და როგორ აისახა ეს მოვლენა განსხვავებული თაობის წარმომადგენელი ადამიანების კოლექტიურ მეხსიერებაში („მამების“-G1, „შვილების“-G2, „შვილიშვილების“-G3 თაობა). თავის მხრივ, კვლევისთვის საინტერესოა 9 აპრილის, როგორც კულტურული ტრავმის არსის გაანალიზება და კოლექტიური მეხსიერების ფენომენთან მისი ურთიერთმიმართების დადგენა, ამ მიზნით შესწავლილ იქნა საკითხის ირგვლივ არსებული თეორიული მასალა, ხოლო „Sidewalk“ ინტერვიუს მეთოდის გამოყენებით, საზოგადოების გამოკითხვის შედეგად გამოიკვეთა 9 აპრილის კულტურული ტრავმის არაერთგვაროვანი ასახვა სხვადასხვა ასაკობრივი კატეგორიის ადამიანების კოლექტიურ მეხსიერებაში, რაც განპირობებულია „გამარჯვების ტრავმით“ უფროსი თაობის ადამიანებში.

საკვანძო სიტყვები: კულტურული ტრავმა, კოლექტიური მეხსიერება, 9 აპრილი, „გამარჯვების ტრავმა“, „მეხსიერების სოციალური ჩარჩო“.

შესავალი

1989 წლის 9 აპრილი პარადიგმულ მოვლენათა რიგს მიეკუთვნება- 9 აპრილის კულტურული ტრავმა ქართველი ერის ცნობიერებაში ერთდროულად აერთიანებს დიდი დანაკარგისა და სიამაყის შეგრძნებას: სისხლიანი ტრაგედიის შემდეგით ქართველი ერის მხრიდან გაცხადდა თავისუფლებისთვის მზაობა, ხოლო ხალხში დაგროვებული შიში და ბრაზი გარდაისახა ბრძოლაში, რაც 1991 წლის 9 აპრილს საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს მიერ დამოუკიდებლობის აღდგენით დაგვირგვინდა. მიუხედავად იმისა, რომ ჩრდილოელი მეზობლისგან მოყენებული ზიანი ერთი შეხედვით აშკარაა, ქართველ საზოგადოებაში დღესაც არსებობს აზრი, „მეგობარი რუსეთის“ იდეაზე, ამას ამყარებს პოსტსაბჭოთა ნოსტალგია, საბჭოთა კავშირის მემკვიდრეობის გადაფასების

დაგვიანება, პოლიტიკურ მოვლენათა ზედაპირულად გააზრების ტენდენცია, რასაც საბოლოოდ მივყავართ კოლექტიური მეხსიერების ჩამოყალიბების, როგორც წარსულის გააზრების პროცესის პრაქტიკაში განუხორციელებლობასთან.

კულტურულ ტრავმას განაპირობებს გარემოება, როდესაც მომხდარი საშინელი მოვლენა „წარუშლელ კვალს“ ტოვებს კოლექტივის წევრების ჯგუფურ ცნობიერებაზე და სამუდამოდ აისახება მათ მოგონებებზე, ასეთ დროს „ფუნდამენტური და შეუქცევადი გზებით“ იცვლება ერის იდენტობაც (Alexander et al., 2004). კოლექტიური მეხსიერების ჩამოყალიბებაზე ზრუნვა ტრავმული წარსულის მქონე ქვეყნებისთვის განსაკუთრებით ნიშანდობლივია, რადგან ერის თვითშეგნების ფორმირება და იდენტობის აღქმა სწორედ ამ გზით მიიღწევა. აქტიური ტრავმატიზაციის დასრულების შემდეგ ხდება შესაძლებელი ტრავმის გავლენის შესწავლა და ასახვა (Gailienė D., 2019).

თავის მხრივ, საზოგადოების მიერ ეროვნული იდენტობის აღქმა პირდაპირ კავშირშია კოლექტიური მეხსიერების ჩამოყალიბებასთან, რადგან ეს პროცესი ქვემოდან ზევით, საზოგადოების უშუალო ძალისხმევით მიმდინარეობს და სოციალური ჩარჩოს მქონეა. ამ გავებით, წარსული მოიაზრება არა როგორც ხელშეუხებელი მოცემულობა, არამედ აწმყოში, საზოგადოების მიერ მუდმივად კონსტრუირებადი ფენომენი. ეს პროცესი მთლიანად მომხდარის გააზრებაზე გადის და ინდივიდუალურია იმდენად, რამდენადაც ინდივიდუალურია ყველა ის სოციალური ჯგუფი, რომელიც მას იაზრებს (Halbwachs, M. 1992). კვლევისას, საზოგადოების გამოკითხვიდან გამომდინარე მიღებული შედეგები აჩვენა პოლონელი მეცნიერის- პიოტრ შტომპკას „გამარჯვების ტრავმის“ სახელით ცნობილი თეორიით, რომლის თანახმად, საზოგადოდ სასურველი მოვლენებიც კი შესაძლოა იქცეს ტრავმულად, რადგან მას მოსდევს მთელი რიგი ცვლილებები, რაც ხალხში ვლინდება ისეთი სიმპტომებით, როგორებიცაა: უნდობლობის სინდრომი, მომავლის არასახარბიელოდ ხედვა, ნოსტალგია წარსულისადმი, პოლიტიკური აპათია და პოსტ-კომუნისტური ნაბახუსევი (Stompka, 2004).

კულტურული ტრავმა და კოლექტიური მეხსიერება: თეორიული ასპექტები

კულტურული ტრავმის გააზრებას არსებითად დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან ეს პროცესი უშუალოდ არის დაკავშირებული კოლექტიური მეხსიერების ჩამოყალიბებასთან. წარსულში მომხდარი მოვლენების საფუძვლიანი აღქმა საზოგადოების მიერ ეროვნული იდენტობის ფორმირების წინაპირობაა. 9 აპრილი თავისი ბუნებით გამონაკლისია, რადგან მისი, როგორც კულტურული ტრავმის ფორმირება იწყება მყისიერად- პროცესშივე იქცა 9 აპრილი ურთიერთგაზიარებულ მოვლენად და ხალხის მიერ ტრავმადიის ამოთქმამაც არ დააყოვნა.

კოლექტიური მეხსიერების არსის შეცნობის გარეშე შეუძლებელია ტრავიკული მოვლენა კულტურული ტრავმის ასპექტში იქნას განხილული, რადგან ორივე მოცემულობა ერთმანეთთან პირდაპირ კავშირშია და რომელიმეს უგულებელყოფა საერთო სურათის დანახვაში ხელს შეგვიშლის. ტერმინი-

„კოლექტიური მესხიერება“ მე-20 საუკუნის დასაწყისში დაამკვიდრა ფრანგმა სოციოლოგმა და ფილოსოფოსმა მორის ჰალბვაქსმა. ნაშრომი ეყრდნობა ჰალბვაქსის „მესხიერების სოციალური ჩარჩოს“ კონცეპტს, რომლის თანახმადაც წარსული არ არის ხელშეუხებელი მოცემულობა და მისი კონსტრუირება ანმყოფი არსებული „მონაცემების დასესხებით“, საზოგადოების უშუალო მონაწილეობით ხორციელდება. ჰალბვაქსის აზრით, ადამიანის მესხიერება კოლექტიურ კონტექსტშია ფუნქციონირებადი, შერჩევითია, ასევე ადამიანთა სხვადასხვა ჯგუფი განსხვავებული კოლექტიური მესხიერების მატარებელია, რაც შემდგომში მათი ქცევის სხვადასხვა ტიპში ვლინდება. *„კოლექტიური მესხიერება საკუთარი ბაზიდან იკრებს ძალას და არსებობას განაგრძობს ცალკეულ ადამიანებში, ის ინდივიდუალურია ისევე, როგორც ჯგუფის წევრები, რომლებსაც ახსოვთ“* (Halbwachs, 1992, p.22). როგორც ჰალბვაქსი ამბობს, კოლექტიური მესხიერება მოითხოვს ენერჯიას, რომელსაც შეზღუდულ დროსა და სივრცეში არსებული ჯგუფი გასცემს, რაც ხსნის განსხვავებული თაობის ადამიანებში წარსულის განსხვავებული ხედვის ქონას. დღევანდელი თაობა საკუთარი თავის შეცნობას ახერხებს თავისივე ანმყოფა და წარსულის დაპირისპირების შედეგად, ხოლო ეს „წარსული“ თავის მხრივ, ამ თაობის მიერ არის კონსტრუირებული. *„ხსოვნითი ხასიათის შეხვედრებში ახალი თაობის ჩართულობის შედეგად ჩვენ შეგვიძლია ხელახლა შევექმნათ წარსული, რომელიც სხვა შემთხვევაში დროის ნისლში გაუჩინარდებოდა“* (Halbwachs, 1992, p.24). ამ აზრს ეწინააღმდეგება ჯეიმზ იანგის ხედვა. მას შემოაქვს „დაგროვებული“ მესხიერების ცნება, რითაც ხაზს უსვამს მესხიერების ინდივიდუალურ ბუნებას და უპირისპირდება კოლექტიური მესხიერების ფენომენს. მისი მიდგომის თანახმად, მესხიერება ინდივიდუალური გამოცდილებებიდან გამომდინარე, ფრაგმენტული სახით ყალიბდება (Young, 1993).

ჰალბვაქსის ხედვას მესხიერების სოციალურად განპირობებულობის კონტექსტში ავითარებს გერმანელი კულტურის ისტორიკოსი- იან ასმანი. მისთვისაც, ისევე როგორც ჰალბვაქსისთვის, მესხიერება სოციალური ფენომენია. მას ორი ახალი ცნება შემოაქვს: „კომუნიკაციური“ და „კულტურული მესხიერება“. პირველი ცნება კოლექტიური მესხიერების ისეთი ფორმაა, რომელიც დაფუძნებულია ყოველდღიურ კომუნიკაციაზე. ასმანის მიხედვით, ამ სახის მესხიერებას შეზღუდული დროითი ჰორიზონტი ახასიათებს- იგი მხოლოდ 80-100 წელიწადს ცოცხლობს, ასევე გამოირჩევა სპეციალიზაციის დაბალი ხარისხით, ყალიბდება უშუალოდ ადამიანების ინტერაქციის, ცალკეულ ინდივიდებს შორის მითქმა-მოთქმის, ჭორ-მართლის, მოგონებებისა და გამოცდილებების გაზიარების გზით. ამ სახის მესხიერება ცოცხალია მანამ, სანამ მისი მატარებელი ჯგუფები არსებობენ, შემდეგ იგი დავიწყებას ეძლევა. თუმცა, არსებობს ისეთი გამონაკლისი შემთხვევებიც, როცა მოვლენა მაშინაც განაგრძობს არსებობას ადამიანთა მესხიერებაში, როდესაც მისი სიცოცხლისუნარიანობა ზემოთ დასახელებულ 80-100 წელს გადააჭარბებს. საქმე გვაქვს, ასმანისეულ „ტრანზიციასთან“- ერთგვარ დამაკავშირებელ ხიდთან, რომელსაც „კომუნიკაციური მესხიერებიდან“ გადავყავართ „კულტურულ მესხიერებაში“. „როგორც კომუნიკაციური მესხიერებისთვის დამახასიათებელია ყოველდღიურობასთან სიახლოვე, ისე კულტურული მესხიერებისთვის არის დამახასიათებელი ყოველდღიურობისგან დისტანცირება“ (Assmann, 1995, p.129). როგორც ასმანი განმარტავს, ამ სახის მესხიერების დროითი ჰორიზონტი უცვლელია და ასახულია მუდმივად განმეორებად ტექსტებში,

მემორიალებში, რიტუალებში, დღესასწაულებში- „მეხსიერების ფიგურებში“. ამ მოსაზრებას იზიარებს ფრანგი ისტორიკოსი- პიერ ნორა. ნორას „მეხსიერების არეების კონცეფციის“ თანახმად, მეხსიერების(ხსოვნის) რეალური გარემოს აღარ არსებობის გამო, მეხსიერების არეები ჩნდება სწორედ იქ, სადაც ისტორიული განგრძობადობის გრძნობა უწყვეტია. იგი განასხვავებს მეხსიერების სამ ძირითად არეს, ესენია: სიმბოლური არე (სადღესასწაულო დღეები, იუბილეები, რიტუალები), მონუმენტური არე (ნაგებობები, მონუმენტები, საფლავები) და ფუნქციური არე (სკოლის სახელმძღვანელოები, ავტობიოგრაფიები). თითოეულ ამ არეში ხდება მეხსიერების განსხეულება და შეგროვება, შესაბამისად მომხდარ მოვლენასთან ნარჩუნდება უწყვეტობის განცდა (Nora, 1989).

ტრავმის კოლექტიურ ბუნებაზე საუბრობს ამერიკელი სოციოლოგიც- ჯეფრი ალექსანდერი. იგი ავითარებს ტრავმის სოციალურ თეორიას და ამტკიცებს, რომ ტრავმა ყოველთვის არ გამომდინარეობს ცალკეული ინდივიდის ფსიქოლოგიური მდგომარეობიდან, ტრავმა ხშირად არის განპირობებული მოვლენის კოლექტიური გამოცდილებიდან (Alexander, 2012). ალექსანდერის აზრით, ტრავმულ მოვლენას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც მისგან მიღებული გამოცდილება ადამიანურ ბუნებასთან მოდის წინააღმდეგობაში. სწორედ ამ დროს საზოგადოება იაზრებს, რომ მათ კეთილდღეობას რაღაც მოვლენა არყევს, ხელს უშლის და საფრთხეს უქნის სასურველ მომავალსაც. ამ მიგნებას ეხმიანება არტულ ნილი ნაშრომში- „ეროვნული ტრავმა და კოლექტიური მეხსიერება“. იგი ხაზს უსვამს უშუალოდ იმ მოვლენის „არაორდინალურ“ მნიშვნელობას, რაც შემდგომში კოლექტიური ტრავმის წარმოშობას განაპირობებს. ნილი ავითარებს მეტად საინტერესო მოსაზრებას კოლექტიური ტრავმის „სარგებლიანობასთან“ დაკავშირებით, რომლის თანახმადაც, დამღუპველი მოვლენაც კი იძლევა საშუალებას წარმოშვას ახალი შესაძლებლობა საკეთილდღეო სიახლისთვის, სასიკეთო ცვლილებისთვის (Neal, 1998). ეს მიდგომა ნაწილობრივ ასახულებს 1989 წლის 9 აპრილის ტრავმის გაგრძელებას- 1991 წლის 9 აპრილს, როდესაც საზოგადოებაში არსებულმა ბრაზმა და წყრომამ მომხდარის გამო ასახვა კპოვა თავისუფლების აღდგენაში.

9 აპრილის გააზრება სამეცნიერო ლიტერატურაში

9 აპრილზე, როგორც კულტურულ ტრავმაზე და მის ასახვაზე საზოგადოების კოლექტიურ მეხსიერებაში, სამეცნიერო ლიტერატურა მწირად გვხვდება, ამ მხრივ კვლევა სიახლეს წარმოადგენს. როგორც ზემოთ აღინიშნა, 9 აპრილის ჩამოყალიბება კულტურულ ტრავმად იწყება პროცესშივე, რადგან მოვლენის ტრაგიკულად აღქმა იყო იმთავითვე საყოველთაო. გამომდინარე იქიდან, რომ ნაშრომი ეყრდნობა კოლექტიური მეხსიერების ჰალბვაქსისეულ კონცეპტს, 9 აპრილის კულტურული ტრავმა აპრიორი არ მოიაზრებს მის ადგილს ქართველი საზოგადოების კოლექტიურ მეხსიერებაში, რადგან მთავარი არის გააზრების პროცესი, აღქმის დონე, ის თუ, რამდენად არის ემოციური კავშირი შენარჩუნებული ტრაგიკული მოვლენისადმი სხვადასხვა თაობის წარმომადგენელ ადამიანებში დღეს.

9 აპრილის ტრავმადია პარადიგმულ მოვლენად არის შეფასებული ვრცელ მონოგრაფიაში - „საქართველო: ტრავმა და ტრიუმფი დამოუკიდებლობისკენ მიმავალ გზაზე“. მოვლენის

პარადიგმულობას განაპირობებებს ის, რომ 9 აპრილი აერთიანებს ტრავმისა და ტრიუმფის ელემენტებს, რამაც ავტორთა აზრით, კიდევაც გაამარტივა გლოვის პროცესი, მისი ამოთქმა. 9 აპრილის ნარატივი იმ პერიოდშივე შეიცავდა სიკვდილით სიკვდილის დათრგუნვის პათოსს, ეს დღე საზოგადოების ცნობიერებაში მალევე გაიგივდა გამარჯვების, სიამაყის განცდებთან, თუმცა ამავდროულად არ დაკარგულა ის ტრაგიზმი, რაც მას თან ახლდა. საინტერესოა, რომ ასევე მალევე ჩნდება სახელოვანი წინაპრების საგმირო საქმეების გაგრძელებისა და მამულისთვის თავგანწირვის ელემენტები, 9 აპრილი გადადის პოეზიაში, სიმღერაში, რაც თან ბადებს მეტ ემოციას ხალხში, თან გამოხატავს გლოვას, გულისტკივილს. ამრიგად, 9 აპრილი თავიდანვე აერთიანებდა როგორც ტრავმის, ისე ტრიუმფის განცდებს, რაზეც ხაზგასმა შემდგომში სახელმწიფოს ოფიციალური პირების მიმართებებშიც შეინიშნებოდა. (ჩიქოვანი ნ., კაკიტელაშვილი ქ., 2022)

ქეთი სართანია კვლევაში- „1989 წელი: საპროტესტო აქციები და მათი გავლენა საქართველოს უახლეს ისტორიაზე“, 1989 წლის 9 აპრილს გამართულ საპროტესტო გამოსვლებს პროტესტის რიტუალის თეორიით ხსნის, რაც საშუალებას იძლევა მოხდეს 9 აპრილს განვითარებული ისტორიული მოვლენების განზოგადება. ავტორი ხაზს უსვამს ამ მოვლენის, როგორც მეხსიერების პროექტის განსაკუთრებულობას, რადგან მან გააერთიანა როგორც უდიდესი ტრაგედია, ისე გამარჯვების განცდა. ისეთმა სიმბოლურმა დატვირთვებმა, როგორცაა- ისტორიული გმირები, ტრანსპარანტები, სიმღერები, ლოცვა, ტრადიციული ცეკვა, გამოსვლის ტექსტები *„აქციის მონაწილეების უკმაყოფილებას- ბრავს, შიშს, იმედგაცრუებას- პოზიტიური ეკვივალენტი მოუძებნა იმედის, ერთიანობის, სიხარულის სახით და სოლიდარობად გარდაქმნა“* (სართანია, 2019, გვ.28). ჯეფრი ალექსანდერის აზრით, იმისათვის, რომ აღდგეს კოლექტიურ-ფსიქოლოგიური ჯანმრთელობა, წარსულის გადაფასება სწორი გზებით უნდა ხდებოდეს. ის გამოყოფს საჯარო ხსოვნის მონყობის აქტების მნიშვნელობას, რომლის დროსაც საზოგადოების მხრიდან მოხდება ჩახშობილი ემოციების, გლოვის გასიტყვება, ამოთქმა (Alexander, 2012).

კულტურული ტრავმის მკვლევრები საუბრობენ იმაზე, რომ ტრაგიკული და ტრავმული მოვლენა ერთმანეთისგან განსხვავდება და მოვლენის ტრავმულობას გარეშე ფაქტორები განაპირობებენ. *„ტრაგიკული მოვლენა შეიძლება იყოს ბევრისთვის სხვადასხვა, მაგრამ იქიდან ტრავმად ყველა არ ჩამოყალიბდება- ზოგი ყალიბდება ტრავმად, ზოგი არა და მერე შესაბამისად, კოლექტიურ მეხსიერებაში ილექება ან როგორც ტრავმული მოვლენა ან რჩება როგორც მტკივნეული გამოცდილება“* (სილრმისეული ინტერვიუ კულტურული ტრავმის მკვლევართან, 21.05.2022). 1989 წლის 9 აპრილი სწორედ იმით არის გამორჩეული, რომ იგი თავიდანვე იქცა კულტურულ ტრავმად ქართველი ერისთვის, მაშინ, როდესაც კაცობრიობის ისტორიაში მომხდარი ყველა ომიც კი ხშირად ამ ტრავმულობას ვერ „აღწევს“. იმისათვის, რომ მტკივნეული მოვლენა ჩამოყალიბდეს ტრავმად, ის უნდა იქცეს ურთიერთგაზიარებულ მოვლენად, საერთო მტკივნეულ გამოცდილებად, საზოგადოების მხრიდან უნდა მოხდეს მისი ამოთქმა- არტიკულაცია. ეს ტრავმის დაძლევის, გადალახვისა და მის შესახებ რაციონალური მსჯელობის დაწყების გზამდე მიმავალი პირველი ნაბიჯია, თავიდან ეს ყველაფერი ემოციურ დონეზე იწყება, 9 აპრილის შემთხვევაში ეს პროცესი მყისიერად დაიწყო. ეს

პირველ რიგში, გამოიხატებოდა ხალხის ძალიან სერიოზული რეაქციით მომხდარზე- ქაოსური მოძრაობა რუსთაველის გამზირის მიმართულებით, დემოკრატიული დროშების გადმოფენა აივნებიდან, თბილისის ქუჩების სურათებით ავსება, სიმღერისა და პოეზიის დახმარებით ემოციების ამოთქმა, შენობების კედლებზე წარწერების- „გორბაჩოვი მკვლეელი“, „პატიამილი მკვლეელი“, გაჩენა. *“ხალხმა დაიწყო რუსთაველის გამზირის ჭადრებზე ლექსების თეთრი ფურცლებით გაკვრა, რომლებსაც წერდა ხალხი, ვისაც ცხოვრებაში არც მანამდე და არც მერე ლექსი არ დაუწერია“* (სიღრმისეული ინტერვიუ კულტურული ტრავმის მკვლევართან, 21.05.2022).

9 აპრილის კულტურული ტრავმის ასახვა საზოგადოების კოლექტიურ მეხსიერებაში იხსნება „გამარჯვების ტრავმის“ თეორიით, რომელსაც ცნობილი პოლონელი სოციოლოგი პიოტრ შტომპკა აყალიბებს. მისი მიგნების თანახმად, საზოგადოებისთვის სასურველი ცვლილებებიც კი ცალკეულ შემთხვევაში შესაძლოა აღმოჩნდეს ტრავმული. შტომპკა ამ მოვლენას განიხილავს პოსტსაბჭოთა პოლონეთის მაგალითზე და გამოყოფს იმ მახასიათებლებს, რაც ტრავმულობას განაპირობებს: სისწრაფე- ტრავმული მოვლენა დროის მოკლე მონაკვეთს მოიცავს, ამდენად არის უცაბელი და სწრაფი, არის ფართო, ყოვლისმომცველობა- მოიცავს ცხოვრების მრავალ ასპექტს, ხასიათდება რადიკალური, ღრმა და ფუნდამენტური ბუნებით და არის მოულოდნელი. ოთხივე კომპონენტი დამახასიათებელია 9 აპრილისთვის. ამას გარდა, ავტორი გამოყოფს ხუთ მთავარ სიმპტომს, რომელიც შეინიშნება ტრავმირებულ საზოგადოებაში, ესენია: უნდობლობის სინდრომი, მომავლის ბნელი/შავი ხედვა, წარსულის ნოსტალგია, პოლიტიკური აპათია და პოსტკომუნისტური ნაბახუსევი. (Stompka, 2004).

მეთოდოლოგია

კვლევა მიზნად ისახავდა იმის განსაზღვრას თუ რამდენად იაზრებს საზოგადოება 1989 წლის 9 აპრილის ტრავმას და როგორ აისახა ეს მოვლენა საზოგადოების კოლექტიურ მეხსიერებაში. გამომდინარე მიზნიდან, კვლევის ამოცანები ასე ჩამოყალიბდა:

1. მიმოხილულ იქნა საკვლევი საკითხის ირგვლივ არსებული თეორიული მასალა.
2. შემთხვევითი შერჩევით გამოიკითხა 60 ადამიანი სამი სხვადასხვა ასაკობრივი კატეგორიიდან.

კვლევის კითხვას წარმოადგენდა ის, თუ როგორ აისახა 9 აპრილის კულტურული ტრავმა განსხვავებული თაობის წარმომადგენელი ადამიანების კოლექტიურ მეხსიერებაში (“მამების“- G1, “შვილების“- G2, “შვილიშვილების“- G3). ხოლო, კვლევითი დაშვება ფორმირდა შემდეგნაირად: 9 აპრილის კულტურული ტრავმა არაერთგვაროვნად აისახება სხვადასხვა ასაკობრივი კატეგორიის მქონე ადამიანების კოლექტიურ მეხსიერებაში, რასაც განაპირობებს „გამარჯვების ტრავმა“ უფროსი თაობის ადამიანებში. ასევე, მოვახდინე ცვლადების ოპერაციონალიზაცია:

1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიის შედეგი-კულტურული ტრავმა, რომელმაც განსაზღვრა ქვეყნის მომავალი, შეიძინა მრავალმხრივი სიმბოლური დატვირთვა, იქცა ქართველი ერის იდენტობის განუყოფელ ნაწილად. ამ ცვლადის გაზომვა შესაძლებელი გახდა საკითხის ირგვლივ არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის შესწავლით.

კულტურული ტრავმა-გულისხმობს ისეთი სახის მოვლენას, რომელიც ტრავმულ კვალს ტოვებს ერის კოლექტიურ მეხსიერებაში და მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს მის მომავალს. 9 აპრილის კულტურული ტრავმის ასახვა საზოგადოების კოლექტიურ მეხსიერებაში შესწავლილ იქნა „Sidewalk” გამოკითხვით და კულტურული ტრავმის მკვლევრებთან ინტერვიუს ჩატარებით.

ნაშრომი ეფუძნება თვისებრივ კვლევას: ექსპერტული ინტერვიუ ჩატარდა კულტურული ტრავმის მკვლევრებთან და განისაზღვრა 9 აპრილის, როგორც კულტურული ტრავმის სახე და როლი, თუ რამდენად მოხდა საზოგადოების მხრიდან ამ მოვლენის გადაფასება, ხოლო ე.წ. “Sidewalk” ინტერვიუს მეთოდით გამოიკითხნენ თბილისში მყოფი ადამიანები სამი განსხვავებული ასაკობრივი კატეგორიიდან და დადგინდა თუ რა სახის ცოდნას ფლობენ და როგორი ემოციური დამოკიდებულებები არსებობს ამ მოვლენის მიმართ განსხვავებული თაობის ადამიანებში, კერძოდ საკვლევ ობიექტებად შეირჩა სამი თაობა:

- G1 თაობა- ადამიანები, რომლებიც 1989 წლის 9 აპრილს იყვნენ ზრდასრულნი, ამდენად ჰქონდა შესაძლებლობა, გააზრებულად დაკვირვებოდნენ პროცესს ან ჩართული ყოფილყვნენ მასში. (60 წლიდან ზემოთ)
- G2 თაობა- ადამიანები, რომლებიც 1989 წლის 9 აპრილს იყვნენ ჯერ ბავშვობის/ადრეული ახალგაზრდობის წლებში (35-53წ.)
- G3 თაობა- ადამიანები, რომლებიც არ მოსწრებიან 9 აპრილს- დაიბადნენ 1989 წლის 9 აპრილის შემდეგ ან ამ პერიოდისთვის იყვნენ 2 წლამდე (18-35წ).

კვლევის ლიმიტი: კვლევის ფარგლებში გამოკითხული იყო თბილისში მყოფი საქართველოს მოქალაქეთა ნაწილი, რომლებიც მიეკუთვნებოდნენ შესაბამის ასაკობრივ კატეგორიას(არ მომხდარა რესპონდენტთა სხვა ნიშნით დაყოფა). კვლევა არ ყოფილა საყოველთაო/მასშტაბური, შესაბამისად იგი არ წარმოადგენს საზოგადოებრივი აზრის მასობრივ კვლევას. „Sidewalk” გამოკითხვისას გამოყენებულ იქნა შემთხვევითი შერჩევა- თბილისში, რამდენიმე ლოკაციიდან („მზიურის პარკი“, „ბუკიას ბაღი“, „კიკვიძის ბაღი“, „სადგურის მოედნის“ მიმდებარე ტერიტორია) გამოიკითხა ყოველი მესხეთე ადამიანი თითოეული ასაკობრივი კატეგორიიდან.

კვლევის მიზნები: სამი თაობის ხედვა

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ სამივე თაობაში არსებობს 9 აპრილის ტრაგედიის განსხვავებული აღქმა, ღირებულებითი კავშირი და ემოციური დამოკიდებულება, უფროს თაობებში გამოვლენილი

დამოკიდებულებათა მთელი სისტემა მიუთითებს „გამარჯვების ტრავმაზე“ G2 („შვილების“), განსაკუთრებით კი G1 („მშობლების“) თაობაში- უფრო კონკრეტულად ეს ყოველივე ჩაშლილია ქვემოთ თითოეული თაობის ანალიზში.

G1 თაობა

G1 თაობას მიეკუთვნებიან ადამიანები 60 წლიდან ზემოთ. ამ ასაკობრივი კატეგორიის წარმომადგენელი ადამიანები 1989 წლის 9 აპრილს უკვე ზრდასრულ ასაკში იმყოფებოდნენ და ჰქონდათ შესაძლებლობა, უშუალოდ დაკვირვებოდნენ იმ დროს განვითარებულ მოვლენებს, მეტ-ნაკლებად ინდივიდუალურად ჩამოეყალიბებინათ ხედვა მოვლენის არსთან, გამომწვევ მიზეზებთან და მიზნებთან მიმართებით. კვლევისთვის ამ თაობის ადამიანების შეხედულებებზე დაკვირვება არსებითად მნიშვნელოვანი გამოდგა იმ კუთხით, რომ 9 აპრილის „შემოქმედი“ სწორედ ეს თაობაა, G1 თაობის ახალგაზრდობის წლები ემთხვევა 90-იანი წლების საქართველოს და ეს ჯგუფი ერთგვარი ცოცხალი „მატიანეცაა“ იმის გათვალისწინებით, რომ მათი გადმოცემული აზრები ასახავს იმ გზას, რაც 9 აპრილის ტრაგედიის შესახებ საზოგადოებაში წლების მანძილზე ფორმირდებოდა.

კვლევის შედეგად, ამ თაობაში განსხვავებით G2 („შვილების“) და G3 („შვილიშვილების“) თაობისა ყველაზე თვალსაჩინოდ იკვეთება 9 აპრილის ტრაგედიის განსხვავებული აღქმა. რესპონდენტები G1 თაობიდან ამ დღეს აღიქვამენ როგორც მძიმე ტრაგედიას.

„ჩემთვის 9 აპრილი ძალიან დიდ, წარმოუდგენლად დიდ ტრაგედიას ნიშნავს. ყველაზე საშინელი ყოფილა უძლურობის გრძობა, რომ უყურებ და ვერაფერს ვერ აკეთებ. მოვიდა ტანკი, ლულა ჰქონდა მოშვერილი ჩვენკენ, გინდა რაღაცა გააკეთო, გააპროტესტო, შეასკდე რაღაცას, თავი შეაკლა, მაგრამ რა აზრი აქვს“ [G1, მამრობითი სქესი, 69 წლის]

ამ თაობის ადამიანები განსაკუთრებით აპელირებენ მსხვერპლზე, რომელიც ტრაგედიამ მოიტანა:

„ტრაგედიას, იმიტომ, რომ ბევრი ჩემი ახლობელი იყო იქ, ზოგი მოინამლა, ზოგი გარდაიცვალა. აი როგორი ტრაგედიას იყო? გახსენება რომ არ გინდა ისეთი. შვილი მყავდა მაშინ პატარა და ვფიქრობდი, რა ბედნიერებაა, რომ ჩემი შვილი პატარაა და იქ არ იყო-მეთქი“ [G1, მდედრობითი სქესი, 60 წლის]

„არ მავინწყდება. ენა ახლა მარტივად იტყვის, მაგრამ ეს იყო წარმოუდგენელი რამ, მართლა გლოვა, ახლაც ცრემლები მომდის, რომ მახსენდება როგორ ჩახოცეს ხალხი ბარბაროსულად“ [G1, მდედრობითი სქესი, 68 წლის]

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ტრაგედიის მთავარ მონაპოვართან მიმართებით არსებობს რადიკალურად განსხვავებული დამოკიდებულებები სხვადასხვა თაობის ადამიანებში. მაშინ, როდესაც ახალგაზრდები თვლიან, რომ 9 აპრილის დამსახურება თავისუფლებისთვის ბრძოლაში არსებითად დიდია, G1 თაობაში ფიქრობენ, რომ ეს აღქმა გაზვიადებულია და რეალობას არ შეესაბამება:

„ეს თავისუფლება ქალაქებში იყო დაწერილი, არავითარი თავისუფლება არ მოგვიპოვებია, ეს უბრალოდ ქალაქებში დაინერგა, რომ თავისუფლებები ვართ, თორე იმის მერე არ ყოფილა არანაირი თავისუფლება“ [G1, მდებარეობითი სქესი, 64 წლის]

„დამოუკიდებლობები ვართ? ადრე რუსეთს ვემორჩილებოდით, ახლა ამერიკას ვემორჩილებით, სისულელეა ეს ჩემი აზრით. ეს იყო უაზრობა, ვინ მართავს ახლა ჩვენს ქვეყანას? ისევე აგენტურა, მაშინ რუსეთის აგენტურა მართავდა, ახლა ამერიკის აგენტურა მართავს“ [G1, მდებარეობითი სქესი, 70 წლის]

კვლევის შედეგად ამ თაობაში გამოვლინდა ნოსტალგია წარსულის მიმართ, რაც შესაძლოა დაკავშირებული იყოს მოვლენების მათთვის არასასურველი გზით განვითარებასთან.

„რამდენი წელი გავიდა, მინები წავგართვეს, ღირდა? ოსეთი, სამაჩაბლო და აფხაზეთი, აღარ არის ჩვენი, დავითგარეჯი- ყველამ მოითხოვა თავისი ტერიტორიები. ის დრო სჯობდა ჩემთვის საბჭოთა კავშირი, ის სჯობდა, დაცულები ვიყავით“ [G1, მდებარეობითი სქესი, 75 წლის]

რესპონდენტები ბევრს საუბრობენ იმაზეც, რომ დღევანდელი სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარეობა არ ასახავს იმას, რისთვისაც 9 აპრილს შეწირულები იბრძოდნენ, აქ იკვეთება იმედგაცურების განცდა, რაც ასევე გვხვდება G2 („შვილების“) თაობაშიც, თუმცა G1 თაობის იმედგაცურება განსაკუთრებით მძაფრად შეიცავს ტრაგიზმს, სინანულს, რაც უმეტესად მტკივნეული პირადი გამოცდილებიდან გამომდინარეობს, რადგან ამ ადამიანებს თავიანთ თავზე აქვთ გამოცდილი როგორც ტრაგედიის, ისე მისი შემდგომი პერიოდის მთელი სიმწვავე.

„სიმართლეს გეტყვით რა, 9 აპრილი-ძმა დავკარგე, პლუს დავკარგე სოხუმში ძალიან ახლო ნათესავი, მეგობარი. რამდენი უნდა დავკარგო? რუსს უნდა ეს შენი ომი, რუსს უნდა მოგკლას, დაგჭრას, შეგაშინოს. არ შეიძლება ეს ყველაფერი რაღაცა სხვა გზით მიუვიდეთ?“ [G1, მდებარეობითი სქესი, 65 წლის]

კვლევის შედეგად ამ თაობის ადამიანებში გამოვლინდა არსებული რეალობით უკმაყოფილების განცდა, მოლოდინების ვერგამართლება, ზოგიერთ შემთხვევაში კი წყრომაც:

„დიდი შეცდომა იყო 9 აპრილი, მე თუ მკითხავს კაცი, არაფერი არ მოუტანია, რასაც ჩვენ ველოდით, 9 აპრილს რაც უნდა მოეტანა, ის არ მოუტანია. კომუნისტები, რომ იყვნენ, ვისაც ბევრი ფული ჰქონდა ნაშოვნი, მაგათთვის მოხდა ეს 9 აპრილი, ამ ფულს ვერ აჩენდნენ, მერე ვითომ დამოუკიდებლობა, ვითომ თავისუფლება და მერე გახდნენ მილიონრები, გამოაჩინეს მერე ყველაფერი“ [G1, მდებარეობითი სქესი, 72 წლის]

„არასტაბილურობა მოგვიტანა 9 აპრილმა და მეტი არაფერი, დამოუკიდებლობა არამგონია“ (G1, მამრობითი სქესი, 91 წლის)

საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ არსებული რეალობით უკმაყოფილებას ამ თაობის ადამიანები გამოხატავენ ერთგვარ კონტრასტზე ხაზგასმით, რაც მათ მიერ ახალი თაობის კრიტიკაში ვლინდება- როგორი ახალი თაობა იყო 9 აპრილის მოვლენების დროს და როგორია ახლა. რესპონდენტები საუბრობენ თავისუფლების დღევანდელი აღქმის სტანდარტებზე და კვლავ ავლენენ პარალელს წარსულთან.

„ჩვენმა ახალგაზრდებმა ვერ გაიგეს რა არის თავისუფლება. მე ვინ უნდა დავადანაშაულო ამში?- მშობლები, რომლებმაც ცოტა სხვანაირად გაიგეს თავისუფლება და მისცეს აი ამ ბავშვებს ასეთი თავისუფლება, ჩემთვის ეს არ არის თავისუფლება (რესპონდენტი მიუთითებს პარკში მიმავალ თინეიჯერებზე)“ [G1, მდებარეობითი სქესი, 65 წლის]

G2 თაობა

G2 ანუ „შვილების“ თაობა ნაწილობრივ იზიარებს G1 თაობის პათოსს. კერძოდ, ამ თაობაშიც შეინიშნება ანმყოფი იმედგაცრუება, მომავლისადმი სკეპტიკური დამოკიდებულება, თუმცა ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ამ თაობაში წარსულის ნოსტალგია არ გვხვდება. ამ ასაკობრივ კატეგორიას მიეკუთვნებიან ის ადამიანები, რომლებიც 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიისას ჯერ კიდევ ბავშვები იყვნენ, შესაბამისად უნდა ჩავთვალოთ, რომ მათი ხედვები დროთა განმავლობაში ფორმირდებოდა „მშობლების“ თაობის გავლენის ქვეშ.

კვლევისას გამოიკვეთა ისიც თუ როგორ შემოვიდა ამ თაობის მეხსიერებაში 9 აპრილი:

„მე მაშინ ძან პატარა ვიყავი, ძან ბევრი რამე არ მახსოვს. მაშინ მშობლები ნაკლებად უყვებოდნენ შვილებს ასეთ რაღაცებს, ზოგადად უფრო იცავდნენ ასეთი ინფორმაციისგან. იყო არეულობა, იყო რაღაცა შეშფოთება ოჯახში, მაგრამ ბავშვები ამას არ ვგრძნობდით. ცდილობდნენ, რომ ამ სიტუაციისგან მოვერიდებინეთ. მერე უკვე, რა თქმა უნდა, რომ გავიზარდეთ რაღაც ინფორმაციები მოვიძიეთ ჩვენით და აი ასე“ [G2, მდებარეობითი სქესი, 47 წლის]

„ჩვენ ყველაფერს ვხედავდით იმ პერიოდში, 15-16 წლისანი ვიყავით, შეიძლება 14-ისაც, მაგრამ ეს სტრესი ყველასთვის საერთო იყო იმ პერიოდში. უფროსები ცდილობდნენ, რომ გართობით ბავშვების ყურადღება სხვა რამეზე გადაეტანათ, მაგრამ ჩვენ ამაზე თვალებს ვერ დავხუჭავდით, ფაქტის წინაშე ვიდექით“ [G2, მდებარეობითი სქესი, 48 წლის]

როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ანმყოფი იმედგაცრუება დამახასიათებელია „შვილების“ თაობისთვისაც, თუმცა ფრუსტრაცია არ არის იმ სიძიმის, რაც G1 თაობაში გვხვდება. ეს შესაძლოა განპირობებული იყოს იმითაც, რომ ამ ასაკობრივი კატეგორიის წარმომადგენელ ადამიანებში „გამარჯვების ტრავმა“ გაცილებით ნაკლებია იმ ობიექტური ფაქტიდან გამომდინარე, რომ ცვლილება ემთხვევა ჯერ კიდევ იმ პერიოდს, როცა მათი ცნობიერება ყალიბდებოდა. ამდენად, თუ „მამების“ თაობამ საყოველთაო ცვლილებები გამოსცადა უშუალოდ საკუთარ თავზე, „შვილებზე“ ეს იმპულსი შუამავლობით (mediated) გადაიციმდა, რაც, ბუნებრივია, ასუსტებს იმპულსის ძალას.

„მაშინ ახალგაზრდა ვიყავი, ერთუზიანობითა და ვიტყვით, სიამაყით სავე. სტუდენტები მივდიოდით და დამოუკიდებლობის გულისთვის ვიბრძოდით, უკვე მაშინ გამიჩნდა რუსეთის მიმართ აგრესია. 9 აპრილმა რაღაცა მოგვიტანა ალბათ, მაგრამ რომ ვუყურებ რიგი მიზეზების გამო თანდათან ის იკარგება, რაც მოგვიტანა. ხალხშიც იკარგება, ხალხი დაიღალა. ის, რაც დაიწყო უნდა გაგრძელებულიყო, შეიძლება უფრო სხვანაირადაც განვითარებულიყო მოვლენები“ [G2, მდებარეობითი სქესი, 51 წლის]

საგულისხმოა ის, რომ 9 აპრილი ამ თაობის ადამიანებისთვისაც პირველ რიგში ტრაგედიასთან ასოცირდება, თუმცა ეს „ტრაგიზმი“ ნაკლებად მწვავეა განსხვავებით G1 თაობისგან.

„როგორ ვადმოვცე არ ვიცი ჩემი ემოცია. ამ ადამიანების სიცოცხლე რომ დაიკარგა, ეს ჩემთვის ტრაგედიაა, ეს არის ტრაგედია რა თქმა უნდა, თორემ სხვა მხრივ ტრაგედია რატომ უნდა ყოფილიყო. მთავარია ისე მოგვარებულიყო ეს ყველაფერი, რომ სისხლი არ დაღვრილიყო, ეს იქნებოდა ძალიან კარგი გამოსავალი“ [G2, მდებარეობითი სქესი, 52 წლის]

კვლევის ფარგლებში შვილების თაობაში გამოიკვეთნენ ისეთი რესპონდენტებიც, რომლებიც 9 აპრილის დღეს უპირველესად გამარჯვებასთან აიგივებენ და პოზიტიური დამოკიდებულება აქვთ ამ დღისადმი, თუმცა პარალელურად არც ზემოთ ხსენებულ კონტრასტზე წყდება აპელირება.

„ამ სიტუაციაში გამარჯვების შეგრძნება უფრო სჭარბობს ჩემში, იმიტომ რომ ვერცერთი გამარჯვება იქნება ასეთი მნიშვნელოვანი, სამწუხაროდ, ამ რაღაცა ნიუანსების და ტრაგედიის გარეშე... ძალიან ბევრი სტუდენტი ვიყავით იქ, გვეჩვენებოდა, და ასეც იყო, რომ ძალიან დიდ საქმეს ვაკეთებდით, თუმცა შემძლია ვითხრათ, რომ ახალგაზრდებს უფრო ნაკლებად ვხედავ დღეს, აი იმ დროს თქვენ რომ გენახათ იქ რა ხდებოდა და იქ ახალგაზრდების რა ნაწილი იყო.. დღეს ეს მუხტი ახალგაზრდებში მე არ მინახავს“ [G2, მდებარეობითი სქესი, 51 წლის]

მოვლენისადმი სკეპტიკური დამოკიდებულება დამახასიათებელია ამ თაობისთვისაც. კვლევისას გამოიკვეთა ნარატივები, რომლებიც ტრაგედიის თავიდან აცილების შესაძლებლობას უშვებს:

„გამარჯვების განცდა არ მაქვს, იმიტომ რომ არ იყო გამართლებული ამდენი სიკვდილი, ამდენი ტანჯვა. ეს შეიძლებოდა სხვა მხრივ დიპლომატიურად მოგვარებულიყო, მე ასე მგონია ყოველ შემთხვევაში. ყველაფერს უნდა თავისი მიდგომა და აი ასე ხალხის გაყრა გარეთ ვილაყისთვის, რაღაცასთვის არასწორია. ეგ არეულობა აწყობდათ ზოგადად პოსტსაბჭოთა სივრცეში და ეს მოაწყვეს, თორემ საუკუნეები ვცხოვრობდით იქამდე და რა ვიცი, ჩემთვის ეს უაზრობაა პირადად“ [G2, მდებარეობითი სქესი, 48 წლის]

ანმცოსადმი არასახარბიელო დამოკიდებულება ვლინდება იმაშიც, რომ რესპონდენტთა ნაწილი 9 აპრილის ტრაგედიას შეწირულთა მიზანს- თავისუფლების მოპოვებას, ჯერ კიდევ მიუღწევლად თვლის, ტრაგედიის მთავარ მონაპოვარზე საუბარი უჭირთ, ამ დღის მიმართ არსებული ასოციაციები კი მრავალგვარია.

„ახალგაზრდობა შეენირა ჩვენი თავისუფლების გულისთვის და მაინც ვერ მივალწიეთ იმ თავისუფლებას, მაინც ვერ მივალწიეთ საერთო ჯამში, უბრალოდ დავკარგეთ ბევრი ახალგაზრდა“ [G2, მდედრობითი სქესი, 42 წლის]

„სადღაც სიამაყის გრძნობა მაქვს, სადღაც ზეიმის, სადღაც დიდი ტრაგედიაა ეს ჩემთვის. თვალწინ მიდგას ეს კადრები, ტანკები რომ შემოვიდა და ნიჩბებით როგორ აჩეხეს ეს ბავშვები, ეს იყო კატასტროფა... რაც არ უნდა იძახონ, ჩვენ არა ვართ დამოუკიდებლები. ჩვენ ვართ ძალიან პატარა ქვეყანა და ძალიან დიდი დიპლომატია გვჭირდება, რომ დავამყაროთ მშვიდობა ყველა ქვეყანასთან, ეს ძალიან რთულია. თვითონ ხალხმა უნდა გაათავისცნობიეროს როგორ, რა მიმართულებით უნდა წავიდეთ“ [G2, მდედრობითი სქესი, 51 წლის]

G3 თაობა

კვლევისთვის განსაკუთრებით საინტერესო აღმოჩნდა G3 ანუ „შვილიშვილების“ თაობა. ამ ჯგუფში ერთიანდებიან რესპონდენტები, რომლებიც არ მოსწრებიან 1989 წლის 9 აპრილს, შესაბამისად მათ ცნობიერებაში არ არის აღბეჭდილი ტრაგედიის ისეთი ფაქტობრივი ან ემოციური ცოდნა, რომელიც უშუალო ან ირიბი თანამონაწილეობით შეიძლება მიეღოს. ამ თაობის აღამიანებში იკვეთება მოვლენის რადიკალურად განსხვავებული ხედვა- განსხვავებით G1 და G2 თაობებისა, ამ ასაკობრივი კატეგორიის წარმომადგენლებში არ გვხვდება „გამარჯვების ტრაგემის“ კვალი, მათი ნარატივი დაცლილია სკეპტიციზმისგან, შეინიშნება მომავლის მტკიცედ ჩამოყალიბებული, პოზიტიური ხედვა, 9 აპრილის კონტექსტში კი გამარჯვების შეგრძნება ტრაგიკულად გადანონის, მიუხედავად იმისა, რომ ახალგაზრდების მესიერებაში 9 აპრილი ტრაგიკულ მოვლენად არის ასახული.

რესპონდენტები G3 კატეგორიიდან ორ ნაწილად გაიყო 9 აპრილისადმი ემოციური დამოკიდებულების კონტექსტში. ერთი ნაწილი ამბობს, რომ ამ დღისადმი ემოციური დამოკიდებულება არ აქვს, მიუხედავად პატივისცემისა, ხოლო მეორე ნაწილი ემოციურად არის განწყობილი 9 აპრილის მიმართ იმდენად, რამდენადაც ამ დღეს ახალგაზრდები შეენიშნენ და ეს ფაქტი თავისთავად არის ემოციების გამომწვევი:

„ემოციური დამოკიდებულება ამ დღისადმი ნამდვილად არ მაქვს. პატივს ვცემ იმ ხალხს, რომელიც ჩემი ქვეყნის და პირადად ჩემი დამოუკიდებლობისთვის ამხელა მსხვერპლზე წავიდა, მაგრამ ემოციური დამოკიდებულება არ მაქვს“ [G3, მდედრობითი სქესი, 21 წლის]

„რა ვიცი, ხალხი დაიხოცა. ბუნებრივია, ემოციური დატვირთვა არის ხალხი როცა იხოცება. თუნდაც ახლა უკრაინაში ბავშვები რომ იხოცებიან- ემოციურად მოქმედებს, რა თქმა უნდა“ [G3, მამრობითი სქესი, 22 წლის]

„ემოციური კავშირი, რა თქმა უნდა ახლა.. არ მომეწონა რაც მოხდა, ვის მოეწონებოდა ახლა ეგ“ [G3, მდედრობითი სქესი, 23 წლის]

კვლევისას გამოიკვეთა ისიც, რომ 9 აპრილის ტრაგედიისადმი ემოციური დამოკიდებულება ცალკეულ შემთხვევაში განპირობებულია ახლობლების, ოჯახის წევრების საპროტესტო აქციებში მონაწილეობით ან სხვა რაიმე სახის შემხებლობით იმ დროის მოვლენებთან. მსგავსი- „ოჯახის ისტორია“ განაპირობებს ტრაგედიასთან ემოციური კავშირის ქონას ცალკეული ახალგაზრდების შემთხვევაში:

„მე ემოციური კავშირი მაქვს, იმიტომ, რომ მამაჩემი და მამიდაჩემი იყვნენ და მამიდაჩემმა ქაშუეთში შეასწრო და გადაარჩა და მამაჩემი ნახევარი საათით ადრე წამოვიდა სახლში“ [G3, მდებარეობითი სქესი, 21 წლის]

როგორც აღმოჩნდა, გარდა „ოჯახის ისტორიის“ ფაქტორისა, G3 თაობაში ემოციური დამოკიდებულების ქონას ამ დღისადმი განაპირობებს ბავშვობაში მონათხრობი ისტორიები მშობლებისგან, ნათესავებისგან.

„პირველი რაც 9 აპრილზე მახსენდება ხოლმე არის ჩემი ნათესავის ამბავი-ცრემლსადენი ვაზი როცა გაუშვეს, იმის მერე წვერი და თმა აღარ ეზრდება უბრალოდ. მახსოვს, ბავშვობაში ძალიან გაკვირვებული ვიყავი, დედაჩემს ვკითხე, რატომ არის ასე მეთქი და ეს ისტორია მომიყვა და აი ეგ მაქვს ჩარჩენილი ბავშვობიდან ყველაზე მძაფრად, ეგ ისტორია“ [G3, მდებარეობითი სქესი, 21 წლის]

„იმ დღეს, 9 აპრილს, იქ დედაჩემი და ბებიაჩემი იყვნენ, 2 საათით ადრე წამოვიდნენ, სანამ ეს დარბევა მოხდებოდა. ეგ მახსენდება ხოლმე და კიდევ ერთ-ერთი გოგონა, რომელიც დაიღუპა დედაჩემის ახლო მეგობარი და კლასელი იყო და მახსოვს, რომ დედამ იტირა, როცა პატარა ვიყავი ამის გახსენებისას“ [G3, მდებარეობითი სქესი, 21 წლის]

განსხვავებით უფროსი თაობებისა, „შვილიშვილების“ თაობა ყველაზე მკვეთრად აპელირებს რუსეთის ფაქტორზე, ერთმნიშვნელოვნად უსვამს ხაზს ჩრდილოელი მეზობლის როლს 9 აპრილის ტრაგედიაში და აქცენტი გადააქვს ქართველი ხალხის დაუმორჩილებლობაზე ამ პროცესში. ასევე, G3 თაობა 9 აპრილის ტრაგედიას აღიქვამს ერთგვარ წყალგამყოფად, რამაც მათი ხედვით, მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა კიდევ საქართველოს მომავალი.

„9 აპრილი ჩვენი ქვეყნისთვის იყო გარდამტეხი მომენტი, იმიტომ, რომ ვიდექით გამოწვევის წინაშე და ეს გამოწვევა იყო ან მივიღებდით თავისუფლებას და დამოუკიდებლობას ან ვიქნებოდით ისევ რუსული მარნუხების ქვეშ მოქცეული“ [G3, მდებარეობითი სქესი, 29 წლის]

„9 აპრილმა ხალხს დაანახა ის, რომ პროტესტს აქვს ყოველთვის მნიშვნელობა, მაშინაც კი, როცა საბჭოთა კავშირის კლანჭებში ხარ გახვეული“ [G3, მდებარეობითი სქესი, 20 წლის]

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რაც დამახასიათებელია ამ თაობისთვის, არის 9 აპრილის შემდგომ განვითარებული მოვლენებისადმი საკმაოდ პრაგმატული დამოკიდებულება, შედეგზე ორიენტირებულობა, რაც წინა თაობებში თითქმის არ გხვდება. კერძოდ, ამ თაობის ადამიანებში

მიუხედავად 9 აპრილის თანმხლები ტრაგიკისა, შენარჩუნებულია მოვლენის პოზიტიურად აღქმის უნარი- თავისუფლების, დამოუკიდებლობის მოპოვების შტრიხი, რომლის ფასდაც მსხვერპლის გაღება ღირს:

„ხალხი დაიღუპა, ძან ცუდია, მაგრამ ის არის კარგი, რომ დაფიქსირდა, რომ ჩვენ არ გვინდოდა ქვეშევრდომობა და გვინდოდა დამოუკიდებლობა კანონმდებლობის დონეზე, კულტურულ დონეზე და შენარჩუნება ჩვენი ერის. საუკუნის მანძილზე პირველად მოვიპოვეთ ეთნიკური ინდივიდუალიზმი იმპერიის წინააღმდეგ“ [G3, მამრობითი სქესი, 22 წლის]

„პირადად ჩემში აღმატებული გრძნობა უფრო სჭარბობს, იმიტომ, რომ ეს ტრაგედია, ცოტა უხეშად კი უღერს, მაგრამ ღირდა იმად, რაც შედეგად მივიღეთ“ [G3, მდედრობითი სქესი, 20 წლის]

„უფრო გამარჯვების განცდა სჭარბობს ჩემში, მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი დამორგუნველი მოვლენა მოხდა, მაგრამ ზუსტად ის შედეგი მივიღეთ, რისთვისაც გამოვიდა ეს ხალხი. მსგავსი რამეები თან ახლავს ასეთ მოვლენებს, მით უმეტეს საბჭოთა პერიოდში, მაგრამ შედეგი მაინც უფრო მნიშვნელოვანია.“ [G3, მდედრობითი სქესი, 21 წლის]

საბოლოოდ, G3 თაობაში გამოიკვეთა 9 აპრილის ტრაგედიისადმი გასწავებული ემოციური დამოკიდებულება, შედარებით წინა თაობებისა. ამ ასაკობრივ კატეგორიაში, 9 აპრილი აღქმულია როგორც ტრაგედია, თუმცა მას გადაწონის გამარჯვების შეგრძნება, რაც ძალიან იშვიათად გვხვდება უფროს თაობებში.

დასკვნა

9 აპრილის კულტურულ ტრავმად ფორმირება მალევე, ტრაგიკული ღამიდან რამდენიმე საათში იწყება. საწყის ეტაპზე ეს პროცესი განპირობებული იყო საზოგადოების უშუალო ძალისხმევით, ხალხის სტიქიურად ემოციურმა ქმედებებმა, მომხდარ დანაშაულზე საპასუხო რეაქციის სიმწვავემ, თავსდატეხილი უბედურების მასობრივად განცდამ საფუძველი ჩაუყარა კოლექტიურ გლოვას, რამაც კიდევ უფრო „გაამარტივა“ 9 აპრილის ტრაგედიის ტრავმად ფორმირება. საკითხის ირგვლივ არსებული თეორიული მასალის მიმოხილვიდან გამომდინარე გამოიკვეთა, რომ 9 აპრილის კულტურული ტრავმა ჯერ კიდევ „კომუნიკაციური მეხსიერების“ ფაზაშია, რადგან ამ მოვლენიდან არ გასულა 80-100 წელი. მოვლენის კოლექტიური მეხსიერების ნაწილად ქცევის პროცესი მოიაზრებს იმასაც, რომ მან თავის დამკვირდება უნდა შეძლოს „კულტურულ მეხსიერებაში“, რაც თავის მხრივ, საჭიროებს ენერჯიას უშუალოდ საზოგადოების მხრიდან. გამომდინარე იქიდან, რომ კოლექტიური მეხსიერება არის ანმყოფი მუდმივად კონსტრუირებადი ფენომენი, მისი ჩამოყალიბება საზოგადოების მიერ ტარებული მოვლენის აღქმისა და გააზრების გზით მიიღწევა, ეს პროცესი კი მუდმივად, ყველა თაობაში უნდა მიმდინარეობდეს.

“Sidewalk” ინტერვიუებმა აჩვენა, რომ 9 აპრილის ტრაგედიისადმი სხვადასხვა თაობის ადამიანებში განსხვავებული დამოკიდებულებები არსებობს. მოვლენას ტრაგედიად აღფასებს გამოკითხულთა უმრავლესობა განურჩევლად ასაკისა, თუმცა უფროს- G1 (“მამების”) და G2 („შვილების“) თაობებში შესამჩნევია „გამარჯვების ტრავმის“ კვალი, რაც ვლინდება მათ აზრებში როგორც წარსულის შეფასების, ისე მომავლის ხედვის კუთხით. ამ თაობებში, განსხვავებით G3- (“შვილიშვილების“) თაობისა, ჭარბობს იმედგაცრუების, აპათიის, მომავლის არც თუ ისე სასურველად ხედვის, უნდობლობის შეგრძნებები. ასევე შესამჩნევია პოსტსაბჭოთა ნოსტალგია, სკეპტიკური დამოკიდებულება აწმყოსა და მომავლის მიმართ, ფრუსტრაციისა და ამაოების განცდა იმის გამო, რომ ტრაგედიას ხალხი ემსხვერპლა, თუმცა მათი მიზანი დღემდე ვერ აღსრულდა. ამისგან რადიკალურად საპირისპიროდ, „შვილიშვილების“ თაობაში 9 აპრილი აღბეჭდილია, როგორც ღირებულება, რომელმაც თავისუფლება, დამოუკიდებლობა მოიტანა. ამ თაობაში ლიდერობს „გამარჯვების“ განცდა: მიუხედავად დიდი მსხვერპლისა G3 თაობაში თვლიან, რომ გამარჯვებას ტრაგედიები თან სდევს და ეს ნორმალურია.

და ბოლოს, კოლექტიური მახსოვრობის ჩამოყალიბება რჩება ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევად საქართველოსთვის. მსოფლიოს წამყვანი სახელმწიფოები ჯერ კიდევ წინა საუკუნიდან მოყოლებული ზრუნავენ პოლიტიკის ამ განხრავზე, არ იშურებენ ძალას და ენერჯიას ამ მიმართულებით. კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ ახალ, G3 თაობაში, G1 და G2 თაობასთან შედარებით, ემოციური კავშირი 9 აპრილის ტრაგედიისადმი მკვეთრად შესუსტებულია. ეს საყოველთაო დავინწყებამდე მიმავალი პირდაპირი და უმოკლესი გზაა, რაც თავისთავად წარმოშობს მეცნიერების პოლიტიკის სწორად დაგეგმვისა და წარმართვის საჭიროებას.

ბიბლიოგრაფია

სართანია ქ. (2019), *“1989 წელი: საპროტესტო აქციები და მათი გავლენა საქართველოს უახლეს ისტორიაზე”*, თბილისი, ჰაინრიხ ბიოლის ფონდი, თბილისი, სამხრეთ კავკასია, გვ.28
https://ge.boell.org/sites/default/files/keti_sartania.pdf

ჩიქოვანი ნ., კაკიტელაშვილი ქ., ჩხაიძე ი., წერეთელი ი., ეფაძე ქ. (2022), *“საქართველო: ტრავმა და ტრიუმფი დამოუკიდებლობისკენ მიმავალ გზაზე”*, თბილისი, გამომცემლობა “სამშობლო“
Alexander. C. J, Eyerman R., Giesen B., Smelser N., Sztompka P. (2004), *“Cultural Trauma and Collective Identity”*, Berkeley, Los Angeles, London, Regents of the University of California

Alexander. C. J. (2012), *“Trauma: A Social Theory”*. Cambridge, UK, Polity Press.

Assmann. J & Czaplicka. J. (1995), *“Collective Memory and Cultural Identity”*, No. 65, Cultural History/Cultural Studies, (Spring - Summer, 1995), pp. 125-133, New German Critique, p.129
<http://www.jstor.org/stable/488538>

Gailiené, D. (2019). *“When culture fails: Coping with cultural trauma”*, The Journal of analytical psychology 64(4):530-547

https://www.researchgate.net/publication/335217968_When_culture_fails_coping_with_cultural_trauma

Halbwachs, M. (1992). *“On collective memory”*, The Heritage of Sociology, Chicago and London, The University of Chicago Press, pp.22-24

Neal, G.A (2005). *“National Trauma and Collective Memory”*, Armonk New York, London England, M.E. sharper, inc

Nora, P. (1989). *“Between Memory and History”*, Representations, No.26, Special Issue: Memory and Counter-Memory (Spring, 1989), pp.7-24, University of California Press

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH230/PierreNora.pdf>

Young, J. (1993). *The Texture of Memory: Holocaust Memorials and Meanings*. New Haven and London: Yale University Press